

OORLOGSGEHEIMEN

LERARENHANDLEIDING VOOR GROEP 7/8

een muziektheatervoorstelling
voor scholen en theaters
naar het bekende boek van
Jacques Vriens

Stichting OTO
Theater in School
2019-2020

**75 JAAR
VRJHEID**

Inhoud handleiding	
1. <i>Wat u vooraf moet weten als leerkracht</i>	3
• Doel en voorbereiding	4
2. <i>Vóór de voorstelling</i>	5
• Kennismaken met het verhaal	5
I. Kringgesprek	5
II. Schriftelijke verwerking	6
III. Beeldende verwerking – tekenen	6
• De krantenopdracht	7
I. Voordragen	8
II. Selectie maken	8
Verdiepingstip #1 – Engelandvaarders in de krant	9
• Kringgesprek, thema ‘vriendschap’	9
3. <i>Ná de voorstelling</i>	11
• Groepsdiscussie	11
• Beeldende verwerking – knutselen	12
Verdiepingstip #2 – Engelandvaarders, avontuur in de klas	13
4. Bijlagen	13
1. Samenvatting boek	14
2. Bijlage 2a, krantenartikel 1940	16
Bijlage 2b, krantenartikel 2017	17
3. Bijlage 3, fragment uit het boek	18
4. Bijlage 4, bouwplaat herinneringendoosje	19
5. Bijlage 5, herinneringen	20
<i>Colofon</i>	21

Deze lerarenhandleiding is mede gefinancierd met bijdragen van het Vfonds, de Lexhannastichting, het Madurodam Kinderfonds en Elise Mathilde.

1. Wat u vooraf moet weten als leerkracht

De voorstelling *Oorlogsgeheimen* gaat over vriendschap en geheimen in oorlogstijd en is gebaseerd op het gelijknamige boek van Jacques Vriens.

De voorstelling is prima geschikt om verbanden te leggen met lessen uit uw geschiedenismethode die over de Tweede Wereldoorlog gaan, maar sluit ook aan bij actualiteiten en burgerschap. Via universele thema's als moed, solidariteit en rechtvaardigheid helpt deze voorstelling bruggen te slaan tussen verhalen uit de oorlog en de belevingswereld van leerlingen van nu.

Het bezoek aan de voorstelling en het verdiepen middels de suggesties in deze handleiding bieden een kennismaking met waarden als 'veranderende verhoudingen wanneer relaties onder druk komen te staan'. Wat doet de tijd met je, wat is de waarde van een herinnering en hoe kun je daar vandaag de dag wat mee doen.

De voorstelling is geen geschiedenisles waarbij sprake is van kennisoverdracht. Het geeft een kijkje in de spanningen die ontstaan in tijden van oorlog. Duidt de verschillen tussen twee vrienden, wiens relatie onder druk komt te staan. Geeft een kader en begrip aan wat de oorlog met je deed, biedt openingen om in discussie te gaan met elkaar, je mening te vormen en verschaft zo inzichten welke voor elke leerling waardevol zijn.

[BEKIJK DE TRAILER](#)

Samenvatting voorstelling *Oorlogsgeheimen*

In de voorstelling is het 1955. We zien Tuur in zijn eerste baan als leraar op een lagere school. Het is tien jaar nadat Nederland werd bevrijd en de Tweede Wereldoorlog is afgelopen. Tuur is net getrouwd en zijn vrouw is zwanger. Hij worstelt met zijn oorlogsverleden, terwijl hij zijn les over de Tweede Wereldoorlog aan het voorbereiden is. Hij kan de gebeurtenissen niet vergeten en heeft er geen vrede mee. Was het zijn schuld dat zijn vriendinnetje Maartje werd opgepakt?

In gedachte herbeleeft Tuur de oorlog samen met Maartje: het is 1943. Het Zuid-Limburgse dorp waar de elfjarige Tuur woont, is bezet door de Duitsers. Tuur en zijn buurmeisje Maartje vinden dit in het begin wel spannend, maar langzaam maar zeker komen de kinderen erachter dat de bezetters in staat zijn tot de ergste dingen. De volwassenen proberen zoveel mogelijk voor hen geheim te houden: de Engelse piloot die op zolder verstopt zit, wie de Duitsers helpen (zoals hun eigen meester) en wie in het verzet zitten. Maar op een dag vertelt Maartje aan Tuur dat zij zelf ook een groot en gevaarlijk geheim heeft.

In de theaterbewerking van *Oorlogsgeheimen* haalt Tuur herinneringen op aan de oorlog, waardoor Maartje in zijn gedachten weer tot leven komt. In zijn hoofd spelen de gebeurtenissen zich opnieuw af, maar nu gaat hij de confrontatie aan met Maartje, die zich het avontuur soms anders herinnert dan Tuur. Dit geeft interessante theatrale spanningen, daar door krijgt het dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog een heldere plek. En stelt het in staat te ervaren dat vriendschappen en het hebben van geheimen een andere lading kennen in tijden van oorlog of vrijheid.

Het verhaal van *Oorlogsgeheimen* is inmiddels meer dan 500 keer verteld in theaters en op scholen. Het kent in 2019 en 2020 een extra noodzaak – we herdenken 75 jaar vrijheid en in dat licht biedt *Oorlogsgeheimen* een intieme inkijk in de waarden en normen van vriendschap in tijden van spanning. Bovendien sluit het naadloos aan bij de misschien wel belangrijkste en meest beladen periode uit de Nederlandse en wereldgeschiedenis, en leert het ons dat de problemen, dilemma's en emoties zo universeel en van alle tijden zijn.

Doel en voorbereiding

De theatervoorstelling is geschikt voor leerlingen uit groep 7 en 8

De thematiek van oorlog is een belangrijk onderwerp binnen het onderwijs, aansluitend bij de geschiedenislessen en in relatie tot het thema actualiteit en burgerschap:

- Wat is oorlog? Het kunnen plaatsen in de tijd.
- Omgaan met oorlog, herinneringen delen, leven in vrijheid – vrijheid vieren & herdenken
- Wat doet vriendschap met je als je onder druk komt te staan?
- Omgaan met elkaar, met verschillen, geheimen, zin en betekenis geven aan het bestaan
- Het kunnen delen van persoonlijke verhalen, herinneringen, en bepalen van je eigen standpunt

Deze handleiding heeft een tweeledig doel:

1. *Kennismaken met het verhaal ter voorbereiding op de voorstelling*
2. *Verdieping op de thema's, nabespreking wanneer de voorstelling is gezien.*

Hoewel de voorstelling goed te volgen is zonder *Oorlogsgeheimen* gelezen te hebben, is het toch aan te raden eerst het boek te lezen of voor te lezen in de klas. Hierdoor leren de kinderen de personages alvast kennen en krijgen ze een indruk van het verhaal.

Mocht u geen tijd hebben om het verhaal te behandelen, dan kunt u gebruikmaken van de samenvatting (zie bijlage 1) met een beschrijving van de hoofdpersonen uit het boek.

Achter elke les staat de voorbereidingstijd en de tijdsduur per opdracht vermeld.

EXTRA:

Er staan bij de lessen ook extra opdrachten én je kunt **verdiepingstips** lezen waarmee het voorstellingsbezoek kan worden aangevuld.

FILMPJE – Bij dit icoontje vind je een link naar online te bekijken scènes.

Wij wensen u veel plezier bij het geven van de lessen en het bekijken van de voorstelling!

2. Voor de voorstelling

1. **Het verhaal Oorlogsgeheimen - inventariseer wie het boek *Oorlogsgeheimen* heeft gelezen of de film heeft gezien. Lees eventueel samen het boek.**

Leerdoel

De leerdoelen van opdracht I, II, III en IV:

1. kennismaking met het verhaal en het thema 'oorlog' (inleven), leren kennen van en je kunnen verplaatsen in de personages
2. kunnen duiden en benoemen van verschillen en de betekenis daarvan

Opties voor verwerking:

I. Kringgesprek

Vragen kunnen zijn:

Wat vind je van het verhaal? Welke personages kun je noemen.

Ken jij verhalen uit de Tweede Wereldoorlog?

Tijdsduur: afhankelijk van wat de kinderen de vertellen hebben duurt deze verwerking 20 tot 30 minuten.

Vorbereiding: de kinderen hebben zelf het boek gelezen, of dit is klassikaal gedaan. De kinderen gaan in een kring zitten.

II. Schriftelijke verwerking in de vorm van een schrijfoopdracht

4 voorbeelden van korte schrijfoopdrachten:

Schrijf een brief aan de schrijver van het boek: Jacques Vriens, je mag vragen stellen over het verhaal

Schrijf een gedicht over een mooie of leuke herinnering aan iets of iemand

Schrijf een kort verhaal over de Engelse piloot

Nederland is bevrijd. Schrijf een brief aan de soldaten.

Tijdsduur: 30 minuten.

Vorbereiding: de kinderen weten wie de hoofdpersonen uit het verhaal zijn en kennen de grote lijnen van het verhaal. Indien u het boek niet heeft voorgelezen of de leerlingen hebben de film niet gezien, zie bijlage 1.

Kijk ter inspiratie de [scene met de Engelse piloot terug](#)

Kijk de laatste scene – waaraan merk je dat [Nederland is bevrijd](#)? Verwerk dit in je brief aan de soldaten.

III. Beeldende verwerking in de vorm van een tekening

Maartje heet eigenlijk Tamar Cohen. Als ze vertrekt uit IJmuiden moet ze haar naam veranderen. Hoe zou jij je naam veranderen als dit nodig was? Maak een kleurplaat van je nieuwe naam.

Tijdsduur: 30 minuten.

Vorbereiding: [Stappenplan lettertypes downloaden](#)

Stap 1: Ga naar de website van [Dafont.com](#) en zoek daar naar een lettertype⁽¹⁾.

¹ Doodle Gum, Little Snorlax, KG ABCs, Karamuruh, Egyptian Nights, KB Fun House, Flowers Power, Jump, Zenfyrkalt, Brinetext Pattern, Doodlowers, Tetricide, Suast Ornad TFB, Sanzen

Stap 2: Klik op 'download'. Er wordt nu een ZIP map naar je computer gedownload met daarin één of meer bestanden. Je opent het bestand waarbij staat 'TrueType-lettertypebestand'. Eenmaal geopend zie je een voorbeeld van alle letters. Nu hoef je alleen nog op 'installeren' te klikken.

Stap 3: Open een nieuw Word document en zoek in de lijst van lettertypes naar het lettertype dat je zojuist gedownload hebt en je bent klaar om aan de slag te gaan.

Stap 4: Wil je het bestand met de kleurplaten opslaan en op een andere computer openen, dan is het belangrijk dat je het opslaat als .pdf bestand. Sla je het als gewoon .doc bestand op, dan zal het bestand op de andere computer het lettertype niet vinden en er een ander lettertype van maken.

Geschikte lettertypes voor kleurplaten

Bij al deze lettertypes staat '100% free' of 'free for personal use', zolang je het alleen voor jezelf of de klas gebruikt.

Je kunt de leerlingen ook zelf letters laten ontwerpen.

EXTRA: maak een boekenlegger van je naamtekening

2. Krantenopdracht

Leerdoel

1. het kunnen plaatsen van de Tweede Wereldoorlog in de tijd
2. ervaren dat er nog steeds veel oorlog is

In de media komen regelmatig berichten over oorlog voorbij. De leerlingen gaan in kranten en op het internet zoeken naar oorlogsberichten, van de Tweede Wereldoorlog, maar ook van 'de oorlogen van vandaag'.

Gebruik hiervoor eventueel deze website: <https://de-oorlogskranten.nl/>. Hier vind je krantenartikelen die de kinderen kunnen gebruiken. Zij gaan dit doen in groepen van ongeveer vier kinderen. Per groep zoeken de leerlingen naar één bericht uit de Tweede Wereldoorlog en een bericht over een recentere oorlog. Ze moeten formuleren waarom juist deze berichten hen aanspreken en plaatsen de berichten in een tijdlijn.

Tijdsduur: vertel de kinderen voordat zij beginnen met zoeken dat ze voor deze opdracht 15 minuten de tijd hebben. Als voorbeeld kunt u het krantenartikel uit bijlage 2a gebruiken.

Vorbereiding: u heeft een stapel krantenartikelen over oorlog nodig, afhankelijk van het aantal kinderen in uw groep. U kunt ook artikelen printen via de website: www.de-oorlogskranten.nl. Hierop kunt u echte historische kranten vinden van 1940 – 1945.

Opties voor verwerking:

I. Voordragen krantenberichten

De groepen dragen hun gekozen bericht voor aan de klas. Hierna volgt een gesprek over ieder bericht. Hierin komt de vraag ‘wat is oorlog?’ duidelijk naar voren.

Tijdsduur: 20 minuten.

Vorbereiding: u heeft kranten met daarin artikelen over oorlog nodig. U kunt de kinderen ook zelfstandig kranten of artikelen laten meenemen. Dit wordt dan een week van tevoren aangekondigd.

II. Selectie maken

De groepen kiezen klassikaal één krantenbericht: waarom raakt dit bericht hen het meest? Wat staat er in dit bericht? Staat dit in alle berichten? Kun je verschillen benoemen tussen de berichten in de oude kranten en in de berichten van nu?

Tijdsduur: 30 minuten.

VERDIEPINGSTIP #1: Engelandvaarders – ‘Pech en geluk’

Leerdoel – kennismaken met het stuk geschiedenis over de [Engelandvaarders](#) en verband leggen met dezelfde thema’s in de voorstelling

Op 5 juli 1940 ontsnapten drie vrienden vanuit bezet Nederland en staken zij vanaf het strand bij Noordwijk met een kleine zeilboot de Noordzee over naar Engeland. Zij waren de eersten die op deze manier Engeland bereikten en werden vanaf dat moment **Engelandvaarders** genoemd. Daarna zagen nog meer Nederlanders kans om Engeland te bereiken, niet alleen over zee, of door de lucht, maar ook over land en via neutrale landen als Zwitserland, Portugal, Spanje en Zweden.

[Bekijk het filmpje](#) (bron: SchoolTV) dat aan de hand van historisch filmmateriaal vertelt over Engelandvaarders.

Bekijk ook het artikel: (zie bijlage 2b)

3. Kringgesprek met thema: vriendschap & verschillen

Leerdoel:

1. het kunnen benoemen/ bespreken van hoe je met elkaar omgaat
2. het kunnen geven van betekenis aan het bestaan

Bij deze activiteit verkennen de kinderen begrippen als ‘vriendschap’ en hoe die onder druk kan komen te staan als de situatie om je heen verandert. Hierbij gaat het vooral om de invulling die de kinderen hieraan geven.

De kinderen zitten in de kring. Vertel over uzelf. Vertel over iemand die u lief/aardig vindt en waarom. Of lees een fragment voor uit het boek waarin vriendschap een belangrijke rol speelt (zie bijlage 3, bladzijde 108 uit het boek). Nodig daarna de kinderen uit om hetzelfde te doen.

Vragen:

- Waarom vind je iemand aardig?
- Waarom is iemand je vriend of vriendin?
- Vertel eens wat meer over je vriend of vriendin.
- Waarom vind je je vriend of vriendin aardig?
- Wat vindt je vriend of vriendin aardig aan jou?
- Wat doen jullie graag samen?
- Wanneer is je vriend of vriendin niet aardig?
- Vind je Tuur een goede vriend voor Maartje?
- Waarom kun je met een vriend geheimen delen?

EXTRA: gesprek over 'verschillen' en 'anders zijn'

Verschillen bespreken

De leerlingen krijgen allemaal een vel papier. Hierop schrijven ze drie verschillen waarvan ze denken dat anderen deze niet hebben. Nadat de leerlingen dit gedaan hebben, inventariseert de leerkracht wat de leerlingen hebben opgeschreven. Hierdoor komt waarschijnlijk naar voren dat er enkele overeenkomsten zijn tussen bepaalde leerlingen, maar zeker ook verschillen. Benoem de verschillen.

Discussie:

- Wat betekent het om anders te zijn?
- Is het erg om anders te zijn?
- Hoe ga je om met mensen die anders zijn?
- Is er weleens ruzie, omdat je anders bent dan anderen?
- Wat doe je als er ruzie is, omdat je anders bent?

Vat de discussie samen door te inventariseren in de klas (of in groepjes) waarin de leerlingen van elkaar verschillen en waarin ze hetzelfde zijn. Denkt u aan zaken als: godsdienst, geslacht, leeftijd, gezinssamenstelling. Kijk of er meer overeenkomsten of verschillen zijn en benoem die. Is het wat u verwacht had? Welke conclusies kunt u samen met de leerlingen hieruit trekken?

Aan het eind van deze discussie komen de leerlingen gezamenlijk tot de conclusie dat iedereen anders is. Iedereen is 'uniek'.

Tijdsduur: 30 minuten.

Vorbereiding: papier waar de kinderen de drie punten op kunnen schrijven.

Tijdsduur: 30 minuten.

3. Na de voorstelling

Leerdoel - het bekijken van de voorstelling is leuk en leerzaam. Kijken naar theater vraagt een actieve houding en brengt inzicht. Het kijken naar een verhaal leert je dat de wereld er anders uit kan zien dan hoe jij hem tot dusver zag:

1. Het kunnen verwoorden van en uiting geven aan je mening, die van anderen kunnen respecteren
2. Verschillen en overeenkomsten zien tussen mensen, en deze waarderen.
3. 'Dilemma's' – herkennen en benoemen

1. Groepsdiscussie

Vragen die aan de orde kunnen komen zijn:

- Vertel wat er in de voorstelling gebeurde (vraag door of iemand anders nog iets anders heeft gezien)
- Zie je verschillen tussen het verhaal in het boek en de toneelvoorstelling?
- Wat is een herinnering?
- Wat voor geheim hadden Tuur en Maartje?
- Wat is verraad?
- Waarom heeft Tuur al die tijd een doos bewaard en wat zat erin?
- Welke momenten vond je eng? Hoe komt dat? Hoe zou je zelf gereageerd hebben?
- Welke momenten vond jij grappig? Waarom?
- Was je soms verdrietig tijdens de voorstelling? Wat voelde je toen? Waar moest je aan denken?
- Hoe komt het dat Tuur zich schuldig voelt? Heb jij je weleens schuldig gevoeld?
- Denk je dat jouw vriendschap zou veranderen als je in een zelfde situatie terecht komt als Tuur en Maartje?

Tijdsduur: 45 minuten.

Vorbereiding: bezoek samen de voorstelling, eventueel kun je de samenvatting uit het boek nog voorlezen om het geheugen op te frissen.

kijk de scene: ['Geheim doosje'](#) terug – welke geheimen deelt Maartje hier? Praat hier over door middels onderstaande vragen

EXTRA: meer inzoomend op het thema 'dilemma's':

De hoofdrolspelers krijgen te maken met dilemma's en moeilijke keuzes. De vader en broer van Tuur zitten in het verzet. Tuur mag hier van zijn vader niets van weten.

- Zouden de leerlingen aan hun kinderen vertellen dat ze bij het verzet zitten?
- Waarom wel/niet?
- Zouden ze in het verzet durven gaan?

Lamberts vader is lid van de NSB en Lambert moet bij de Jeugdstorm.

- Zouden de leerlingen bij de Jeugdstorm gaan als hun ouders dat willen?
- Waarom wel/niet?

Maartje verklapt haar grootste geheim aan Tuur.

- Zouden de leerlingen hun grootste geheim aan iemand verklappen?
- Waarom wel/niet?

2. Beeldende verwerking in de vorm van een knutselopdracht

‘Op de vlucht’

Maartje is van Amsterdam naar Limburg verhuisd. Ze heeft een kistje met persoonlijke spullen meegenomen die haar aan thuis doen denken. Wat zouden de leerlingen meenemen als ze ook zo’n kistje moesten vullen?

Bespreek de keuzes in de klas. U kunt de leerlingen ook echt een kistje (of bijvoorbeeld een schoenendoos) laten vullen of gebruik de ‘bouwplaat’ van het herinneringendoosje uit bijlage 4.

Een andere mogelijkheid is om iedere leerling op een vel papier de vijf dingen die ze echt niet willen missen te laten tekenen of een collage te laten maken.

Welke dingen die ze niet kunnen meenemen zouden ze het meest missen?

In een kringgesprek kunnen de doosjes en spullen besproken worden.

Tijdsduur: thuis verzamelen, op school afmaken 60 minuten

Vorbereiding: de leerlingen moeten eventueel zelf een schoenendoos meenemen en herinnerings-materiaal verzamelen.

EXTRA: De tekenopdracht van vóór de voorstelling kan met deze opdracht worden samengevoegd: versier met je ‘nieuwe naam’ de ‘bewaardoos’.

VERDIEPINGSTIP #2: Engelandvaarders – ECHTE AVONTUREN

Kijk de [documentaire](#) 'Pech en Geluk' – dit verhaal van de Poolse Lansier vertelt het avontuur van 'de laatste Engelandvaarders'. (duur: 26 minuten)
Het levend houden van de herinnering vanuit persoonlijke verhalen is belangrijk.

Leerdoel: inzien dat niet iedereen slecht was én inzien dat ook al liep het met sommige mensen niet goed af, er blijft toch iets moois achter.... De kracht van de herinnering.... Het verhaal van de Engelandvaarders is illustratief (persoonlijk verhaal, relatie tot het heden), draagt bij aan het bewaren van de herinnering, stelt in staat na te denken wat jij zou doen.

EXTRA BIJ BOEKEN: GASTSPREKER – zoon van een Engelandvaarder

De zoon van deze Engelandvaarder vertelt zijn verhaal ook persoonlijk bij jou in de klas. Hij vertelt over hoe zijn vader vluchtte, ontsnapte, en zijn verhaal net als bij Maartje en Tuur óók gaat over 'pech en geluk'.

[Klik hier](#) om een verzoek in te dienen om Jerzy W.A. Saryusz Makowski (George), als gastspreker bij jou op school uit te nodigen, lees meer informatie op theaterinschool.nl.

Bespreek na afloop de overeenkomst tussen het verhaal van de Engelandvaarder Makowski en Oorlogsgeheimen - de herinnering van Tuur, een verhaal over bevrijding, en pech en geluk.

(niet alle Duitsers zijn slecht.... De oma van Maartje niet... de Duitser die de deur van het kamp van de Engelandvaarder openzette...)

kijk de scene over [Maartje haar oma](#) terug (niet alle Duitsers zijn slecht!)

Voorbeelden van hoe je herinneringen levend kunt houden:

Maartje bewaarde haar herinneringen in het herinneringendoosje.

Lees bijlage 5 en haal de herinnering op hoe Tuur de gedachte aan Maartje levend wist te houden.

kijk de scene terug waarin Maartje Tuur dankbaar is voor het levend houden van de [herinnering](#)

4. Bijlagen

Bijlage 1. Samenvatting boek

Tuur Ramakers is elf jaar oud en woont samen met zijn familie in een dorp in Zuid-Limburg. Het is 1943 en de Tweede Wereldoorlog onder leiding van Hitler is in volle gang.

Wanneer het luchtalarm afgaat, vlucht het hele gezin Ramakers naar de schuilkelder van de familie Nijskens. De beste vriendin van Tuur, Maartje, is daar ook met haar oom en tante. Iedereen houdt zich muisstil. Buiten klinken vreemde geluiden. En dan opeens horen ze een harde knal. Als later de rust weer is teruggekeerd, gaat iedereen naar huis.

De volgende ochtend lopen Tuur en Maartje samen naar school. Onderweg komen ze twee Duitse soldaten tegen. De soldaten hebben allebei een groot geweer aan hun schouder hangen. Dan zien Tuur en Maartje een zwartgeblakerde staart van een vliegtuig. Tegelijkertijd klinken er luide knallen. Vanuit het bos rent een man het weiland in. Een piloot! Tuur en Maartje rennen vlug weg naar school, bang om te laat te komen voor de les.

Als Tuur weer thuis is en zijn huiswerk aan het maken is, hoort hij gestommel op zolder. Hij is nieuwsgierig en besluit een kijkje te nemen. Als hij op zolder komt, ziet hij een Engelse piloot. De piloot schrikt zich kapot. Het is een groot geheim dat hij op zolder zit, en Tuur mag het aan niemand vertellen.

Later spreekt Tuur met Maartje af. Ze krijgen ruzie over de Duitsers. Maar Tuur wil helemaal geen ruziemaken met Maartje, want hij vindt haar ontzettend aardig. Gelukkig denkt Maartje daar hetzelfde over en ze vraagt zelfs verkering aan Tuur. Omdat ze dan verkering met elkaar hebben, delen ze hun geheimen met elkaar. Maartje neemt Tuur mee naar haar geheime kamertje boven de koeienstal. Daar leeft ook varken Bella, dat de familie van Maartje eigenlijk af had moeten staan aan de Duitsers. Eenmaal in het kamertje krijgt Tuur wel een heel groot geheim te horen...

Tuur dacht dat Maartje uit IJmuiden kwam, maar ze komt uit Amsterdam. Ook zijn de oom en tante bij wie ze nu woont, helemaal niet haar echte oom en tante. Maartje is joods en ze zit ondergedoken, net als haar broertje Daantje, omdat haar ouders meegenomen zijn door de Duitsers. Haar echte naam is Tamar Cohen. Ze heeft haar Jodenster en foto's van familie in een doos gestopt, die ze verstopt heeft op haar kamertje. Zo'n groot geheim had Tuur niet verwacht. Daarom vertelt hij Maartje over zijn ontdekking op zolder.

De dag erna wordt Tuur gewekt door Duitsers die het huis binnen zijn gestormd. Ze zijn op zoek naar een piloot, maar kunnen hem niet vinden.

Er heerst onrust in het dorp. Maartje komt huilend naar Tuur toe, want haar varken Bella is meegenomen door de Duitsers. Ze zijn door iemand verraden! Die nacht schrikt Tuur wakker van het geschreeuw van Duitse soldaten bij Maartjes huis. Tuur ziet dat Maartje meegenomen wordt. Hij is woest en wil haar helpen, maar hij wordt tegengehouden

door zijn vader. Er valt niets meer aan te doen. Tuur kan Maartje niet helpen. Dan denkt hij ineens aan de geheime doos. Hij sprint naar de kamer van Maartje en neemt de doos mee naar huis.

De broer van Tuur, Leo, ontvangt een oproep van de Duitsers om te komen werken in de wapenfabrieken. Leo besluit om onder te duiken in de Limburgse mergelgrotten. Ook voor de rest van de familie Ramakers wordt de situatie steeds gevaarlijker en al snel volgen ze Leo naar de grotten. Daar komen ze de broer van Lambert Nijskens tegen, een klasgenoot van Tuur en lid van de Waffen-SS. Hij vertelt de meest gruwelijke verhalen die hij heeft meegemaakt en hij wil niets meer met de SS, de NSB of Hitler te maken hebben.

Na jaren is de oorlog voorbij. Op de radio hoort de familie dat de oorlog over is. De Amerikanen zijn het dorp binnen getrokken. Nederland is bevrijd! Tuur heeft Maartje nooit meer gezien. Tien jaar later belt er een jongen aan bij Tuur. Het is Daniel Cohen, het jongere broertje van Tamar. Tuur geeft als aandenken de doos van Maartje, vol met foto's en herinneringen.

„NOORD-BRABAND”
LEVENSVZERKERING
1843 WAALWIJK 1843

ZATERDAG 11 MEI 1940 - AVONDBLAD

DE TIJD

UITGAVE DER N.V. DRUKKERIJ DE TIJD, AMSTERDAM-G.

DIEU ET MON DROIT

Onze Koningin doet beroep op den Koning van Italië

*„Opdat de rampen van den oorlog aan de
burgerbevolkingen bespaard blijven”*

H. M. de Koningin heeft een telegram van den volgenden inhoud aan den Koning van Italië gezonden:

„Ik doe een beroep op de edele gevoelens, welke te allen tijde het Huis van Savoye beziel hebben, om het hooge gezag van Uwe Majesteit in te roepen in verband met een conflict, waarin Nederland zich gewikkeld vindt niettegenstaande de strikte onzijdigheid, waaraan het krachtens traditie gehecht was en welke het nimmer één oogenblik heeft nagelaten te betrachten.

Ik hoop dat Uwe Majesteit haar invloed zal aanwenden, opdat de rampen van den oorlog aan de burgerbevolkingen bespaard zullen blijven en de grondbeginselen der menselijkheid geëerbiedigd zullen worden door alle oorlogvoerenden zonder eenige uitzondering.”

DE TELEGRAAF
ZATERDAG 10 JUNI 2017

George Makowski en zijn zoon Florian, aan wiens vader en opa het Katwijkse beeld mede is opgedragen. FOTO DE TELEGRAAF

Dank voor vrijheid

Na 75 jaar standbeeld voor Engelandvaarders

door Marieke van Essen

KATWIJK • Veertig jonge mannen die in de Tweede Wereldoorlog vanuit Katwijk naar Engeland wisten te ontsnappen, waren het absolute toonbeeld van moed, ontbering en opoffering.

Om hun heldendaden voor eens en voor altijd te benadrukken, hebben de dappere mannen na 75 jaar een monument gekregen dat symbool staat voor alle Engelandvaarders.

Een treffender beeld, dat gisteren op de Katwijkse Boulevard werd onthuld door generaal-majoor bd Rudi Hemmes en inspecteur-generaal der Kringsmacht luitenant-generaal Hans van Griensven, had kunstenaar Jurriaan van Hall niet kunnen bedenken: twee peddelende figuren in een kano, die een strijd op leven en dood verbeelden. Immers, veel mannen gingen in de beginjaren van de oorlog in vaak lete bootjes de zee op om vanuit Engeland te strijden tegen de

Duitse bezetter. Velen verdronken, stierven voor het vuurpeloton of eindigden in een van de concentratiekampen.

Moed

„Stuk voor stuk mannen die zich los smeden van alles wat vertrouwd was en hun leven riskeerden in het besef dat het verlies van vrijheid het ergste is wat een mens kan overkomen. Alleen al daarvoor is moed no-

Verdrinken of sterven voor vuurpeloton

dig”, sprak Van Griensven. „De vrijheid is een geschenk dat zij ons hebben gegeven. Het is een stuk erfgoed dat aan ons verplichtingen oplegt. Daarom kunnen en mogen we nooit accepteren dat de mensen die deze offers brachten, worden vergeten.”

Tolo Saryusz Makowski, diplomaat en reserveoffi-

cier bij de Poolse Lancers, was zo'n Engelandvaarder die als geen ander wist dat oorlog verschrikkelijk was, maar het verlies van vrijheid nog erger. In de nacht van 18 op 19 april 1941 waagde Makowski, aan wie het monument mede is opgedragen, samen met Pim van Doorn in het diepste geheim vanuit Katwijk de oversteek. Het weer sloeg echter om en een hoge floodgolf zorgde ervoor dat de twee uit hun voorwaken werden geslingerd. Een vissersboot wist de drenkelingen uit het water te halen en over te brengen naar IJmuiden.

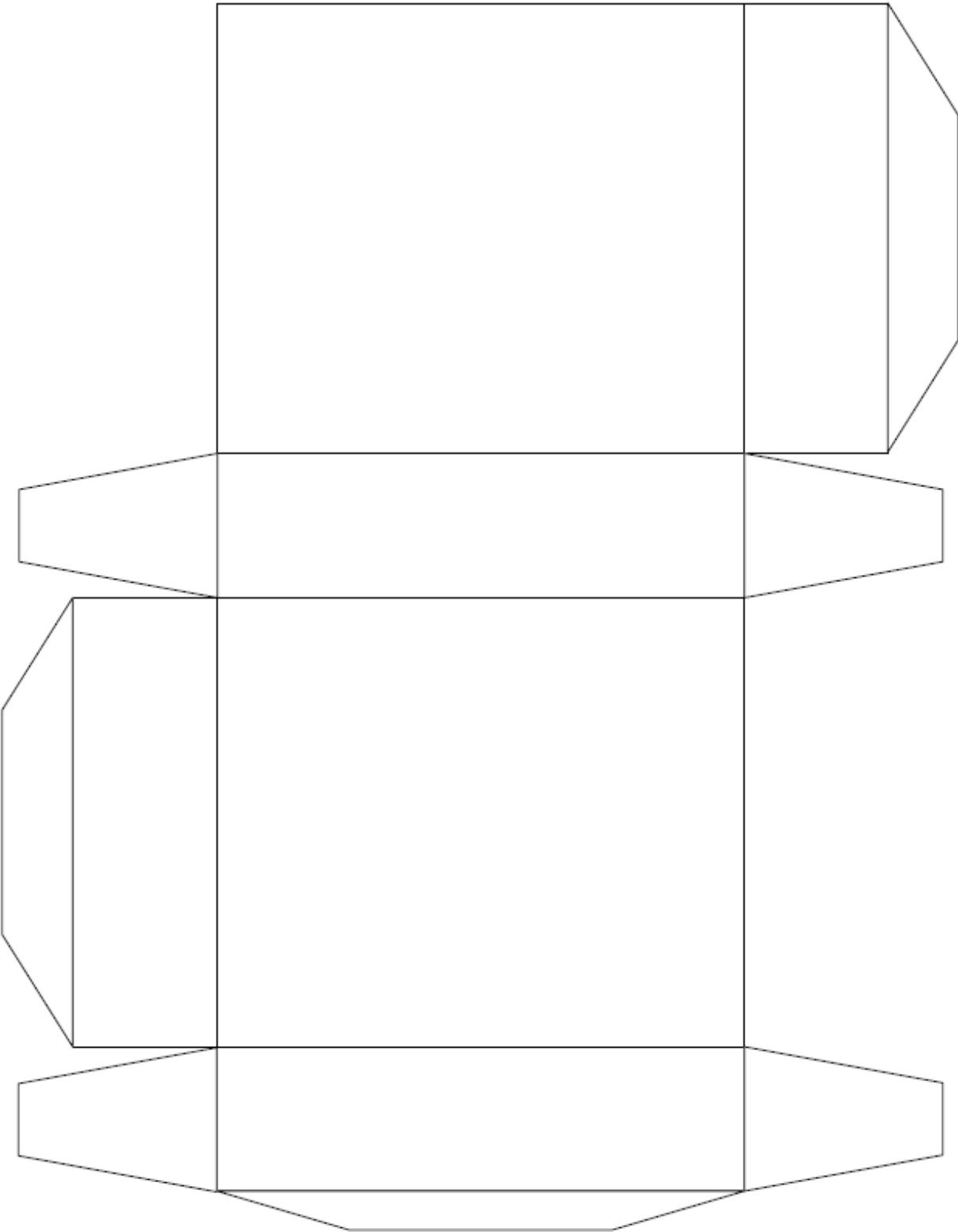
„Het is aan hen te danken dat ik er ben en de kans heb gekregen om het verhaal over de rol van de Engelandvaarders door te geven”, zegt George Makowski, zoon van de inmiddels overleden Tolo Makowski jr. noemt het monument van nationaal belang. „Niet in de laatste plaats om aan jongere generaties te laten zien hoe belangrijk het is om vrij te zijn in een wereld die steeds onrustiger wordt.”

Bijlage 3: fragment uit het boek (bladzijde 108)

Als Tuur tegen tien uur wakker wordt, dringt langzaam tot hem door wat er vannacht gebeurd is. Hij voelt opnieuw de tranen achter zijn ogen branden, maar slikt een paar keer en denkt: ik moet ophouden met dat gejack en iets doen voor Maartje. Zou ze zijn opgesloten in het gebouw van de Sicherheitsdienst in de stad? Misschien kan hij haar bevrijden. Of had hij vannacht toch naar buiten moeten gaan? Had hij de trap af moeten rennen, de voordeur uit en moeten roepen: 'Vuile rotmoffen, blijf met je poten van mijn vriendinnetje af!' En dan Maartje losrukken, samen het bos in vluchten en zich daar met haar verstoppen in de diepste mergelgrot. Natuurlijk had dat niet gekund. Die soldaten zouden hem zo overhoop geschoten hebben.

Tuur vloekt en denkt: het liefste meisje dat ik ken wordt zomaar weggehaald en ik durf niks, helemaal niks, te doen.

Bijlage 4: herinneringsdoosje

Bijlage 5: fragment uit het boek (bladzijde 152)

Hoe het verderging

Het duurde nog acht maanden voordat heel Nederland bevrijd was. De mensen in het westen en noorden van ons land kregen het in die tijd heel zwaar, want in die winter vroom het erg hard. Er was een groot gebrek aan voedsel en er gingen veel mensen dood van de honger.

Tuur en zijn familie waren dan wel vrij, maar ze wachtten met spanning op de dag dat heel Nederland feest kon vieren. En dat gebeurde op 5 mei 1945. De oorlog was eindelijk afgelopen.

[...]

En Maartje?

Jarenlang is Tuur blijven hopen, tegen beter weten in, dat ze terug zou komen. En het was zeker vijftien jaar later toen er bij de familie Ramakers een jongeman voor de deur stond. Hij stelde zich voor als Daniel Cohen. Tuurs moeder wist meteen wie hij was.

Tuur woonde allang niet meer thuis. Hij was getrouwd en had inmiddels twee kinderen. Toen zijn moeder hem belde, kwam hij zo snel mogelijk. Daniel vertelde dat hij ook ontsnapt was uit de school tegenover de schouwburg, vlak nadat zijn zus was gevlucht. Hij belandde bij een familie in Friesland en overleefde daar de oorlog.

Daar is hij altijd gebleven, omdat hij na de oorlog niets meer hoorde van zijn ouders. Via het Rode Kruis kwam hij er later achter, dat Tamar en zijn ouders waren omgekomen in een concentratiekamp.

Tuur besepte ineens dat Daniel zijn zus natuurlijk nooit anders gekend had dan Tamar. 'Kom mee,' zei hij tegen Daniel en hij nam hem mee naar de burens om hem te laten zien waar zijn zus had gewoond.

[...]

In het geheime kamertje op de hooizolder gingen Tuur en Daniel samen op het ingezakte bed zitten, dat daar nog steeds stond.

Tuur had de doos meegenomen, die hij al die tijd zorgvuldig bewaard had. Hij begon te vertellen over alles wat hij en Maartje hadden meegemaakt en wat ze voor hem betekende. Daarna gaf hij de doos aan Daniel.

Minutenlang liet Daniel de spullen en de foto's door zijn handen glijden. Toen zei hij zacht: 'Eindelijk heb ik iets terug van mijn ouders en mijn zusje. Ik ben je heel dankbaar, Tuur, dat je mijn zus niet vergeten bent.'

Tuur aarzelde even, maar toen antwoordde hij: 'Mijn dochter heet ook Tamar.'

Colofon

UITGAVE

Theater in School | van Ostadestraat 1-3 zwart |2023 XA Haarlem

023.531 62 22

www.stichtingoto.nl / www.theaterinschool.nl

© Theater in School 2019

- Deze lesbrief kwam tot stand in nauwe samenwerking met
- het landelijk comité 4&5 mei, Christan van Emden
 - de Stichting Engelandvaarders J.W.A. Saryusz Makowski
 - Christelijke Scholengemeenschap Veenendaal, G.W.K. de Mooij

Bij vragen kunt u altijd contact met ons opnemen:

Theater in School | femme@theaterinschool.nl | www.theaterinschool.nl

Investeer in vrede, word vriend van het [vFonds](http://www.vfonds.nl)